

Lunds universitet

Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum

Handledare: Rickard Schönström

2013-01-18

Daniel Nilsson

LIVK10

C- Uppsats

Fifty Shades of A?

En genusanalys av Fifty Shades of Grey

Sammanfattning

Fifty Shades of Grey av E. L. James är en roman som skildrar relationen mellan Anastasia Steele och Christian Grey. Uppsatsens syfte är att analysera romanen ur ett genusteoretiskt perspektiv för att undersöka huruvida tematiseringen av BDSM i romanen är påverkad av normativa föreställningar om män och kvinnor. Uppsatsen undersöker alltså ur olika genusperspektiv hur synen på maskulinitet och femininitet reproduceras i verket och hur föreställningar om dessa visar sig i verket.

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	4
1.2 Begrepp	5
Dikotomi.....	5
Kön.....	5
BDSM.....	5
Heteronormativitet.....	6
Makt.....	6
Performativitet.....	6
Diskurs	6
1.3 Uppsatsens disposition	7
2. Bakgrund.....	7
2.1 Sammanfattning av verket.....	7
2.2 Verkets läsare.....	8
2.3 Recensioner	8
3. Metod.....	9
3.1 Val av metod.....	9
3.2 Urval	10
3.3 Metoddiskussion	10
4. Teori.....	11
4.1 Genussystem	11
4.2 Feminism och BDSM	11
4.3 Poststrukturalistisk genusteori.....	12
5. Analys	14
5.1 Karaktärernas egenskaper	14
5.2 BDSM i verket	16
5.3 Performativitet i verket.....	17
5.4 Kontraktet	19
5.5 Sammanfattande analys.....	21
6. Diskussion.....	22
7. Slutsatser.....	25
Källförteckning.....	28

1. Inledning

När E. L James debutroman *Fifty Shades of Grey*¹ (svensk övers. *Femtio nyanser av honom*) publicerades 2011 gick den snabbt upp på bästsäljarlistorna. Trettiosju länder fick rättigheter att ge ut boken och den har sedan dess sålt i över fyrtio miljoner exemplar. Verket har även blivit utnämnt till den snabbast säljande paperbackutgåvan någonsin. Romanen är den första i en trilogi som också innehåller titlarna *Fifty Shades Darker* och *Fifty Shades Freed*. När den svenska översättningen gavs ut i september 2012 togs den emot med minst sagt blandade reaktioner. Många menade att boken gav uttryck för kvinnlig sexualitet och att detta var något att uppmuntra. Andra menade att romanen är en sexistisk skildring av kvinnor och att den kvinnliga sexualiteten inte alls står i fokus, utan att det snarare är en roman som okritiskt skildrar en mans ojämlika sexuella utnyttjande av en kvinna. Den debatt som förts kring romanen kretsar huvudsakligen kring dessa frågor och är det som denna uppsats kommer handla om. Med en genusteoretisk grund ska jag undersöka vilka maktstrukturer som kan tänkas förekomma i verket och även på vilket sätt kvinnlig gentemot manlig sexualitet skildras, då detta är centralt för den debatt som förts om verket och är det som gör verket intressant, förutom dess enorma försäljningssuccé.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att analysera romanen *Fifty Shades of Grey* ur ett genusperspektiv. Detta är intressant då den mottagits och hyllats av kvinnliga läsare som ett verk där den kvinnliga sexualiteten står i fokus. Samtidigt har verket kommenterats av recensenter och kritiker som sexistiskt. Syftet med min uppsats är därför att applicera genusteori på verket för att se på vilket sätt det kan betraktas som ett feministiskt eller icke-feministiskt verk.

Frågeställningarna jag kommer utgå från är:

- På vilket sätt skildras kvinnlig sexualitet i verket?
- Hur kan olika genusteorier synas i verket?
- På vilket sätt tematiserar verket BDSM och hur påverkar detta skildringen av sexualitet?

¹ E L James, *Fifty Shades of Grey*, London 2012 (Publicerad i England 2011).

1.2 Begrepp

Dikotomi

En dikotomi är en språklig struktur som bygger på motsatser. I denna uppsats kommer begreppet användas i en genusteoretisk kontext. Detta innebär att ordet används för att visa hur genus görs, genom att klargöra skillnader mellan det maskulina och det feminina. Till exempel att kvinnor är mjuka och män hårda. Sådana beskrivningar kommer dock endast behandlas som föreställningar om män och kvinnor, och inte som självklara sanningar.

Kön

Kön kommer i denna uppsats bara användas för att förenkla omnämmandet av kvinnor och män. Uttrycket kommer inte användas som i definitionen biologiskt kön utan endast som kategorier som människor är indelade i. Genusperspektivet innebär alltså att aldrig se kön som något naturligt utan endast som kulturella och sociala konstruktioner. Detta uttryck kommer vara återkommande i uppsatsen vilket gör att detta är viktigt att nämna. Vilket könsorgan en person har kommer inte spela någon roll i sammanhanget.

BDSM

BDSM är en förkortning för ”Bondage, Discipline, Sadomasochism” och är en beteckning för en rad olika sexuella uttryck. Begreppet innebär ett sexuellt rollspel där ena parten ofta är dominant och den andra undergiven. På engelska kallas det för Dom (dominant) och Sub (submissive). Bondage innebär att en person binds fast eller fjättras för att ha så lite rörelsefrihet som möjligt. Discipline syftar på den fysiska ”bestraffning” som iscensätts i BDSM- sammanhang. Sadomasochism (S/M) innebär att en person tillfogar den andre smärta, och att båda personerna får sexuell njutning av detta. Hur rolluppdelen ser ut varierar men det vanliga är att den som är dominant också är sadisten och den undergivna, masochisten. Rollspelen sker alltid under fri vilja, alla inblandade parter har alltså medgivit till vissa regler som gäller för utövandet av dessa sexuella aktiviteter. BDSM- sex bygger på en överenskommelse mellan två eller flera parter. Det råder alltså en konsensus om vad som ska hända under en session. Den ena är överordnad och den andra underordnad. De polariserade rollerna är en del av hur den sexuella aktiviteten utförs och har som syfte att väcka sexuell lust. Den dominante är ofta aktiv och den undergivne, fastbunden eller fjättrad på ett eller annat sätt, är passiv. Det är alltså en ordnad maktstruktur som sker på alla inblandades fastställda villkor.

Heteronormativitet

Med heteronormativitet avses den struktur som gör heterosexualiteten till norm. Genusteori har länge brottats med frågan om hur sexuell identitet är konstruerad, och hur normativ heterosexualitet är en del av patriarkatets förtryck av sexualitet.² Den heteronormativa strukturen är enligt denna syn inte något ”naturligt beteende, utan är genomsyrat av patriarkal kultur.”³ I sådan kultur förknippas sex med manlig dominans och kvinnlig underkastelse. Detta gäller framförallt pornografi. Heteronormen ifrågasätts för att den bidrar till ett förtryck av kvinnor, men också att det är en tvingande struktur som skapar skillnader mellan kvinnor och män. Normativitet innebär också att de som faller utanför ramen för denna heterosexualitet anses som avvikande.

Makt

I denna uppsats kommer begreppet makt definieras i en genusteoretisk kontext. Detta innebär att vissa sociala strukturer gör mannen till norm och därför blir kvinnor avvikande. Till exempel att mannen alltid är det styrande subjektet och kvinnan objektet. Begreppet kommer också innebära en tydlig hierarki genom distinktionen överordnad och underordnad.

Performativitet

Begreppet performativitet inbegriper en handling. I denna uppsats kommer det att betraktas som ett handlingsmönster som reproducerar normer. Enligt ett poststrukturalistiskt genusperspektiv är det de sätt vi agerar på reproduktioner av sociala normer. Genus är alltså ett handlande, men inte ”genom ett subjekt som skulle kunna sägas existera före handlingen”⁴ Det är ingen medveten handling som ett subjekt utför men likväl något som upprepas och utgör ett handlingsmönster som skapar kön.

Diskurs

En diskurs är ett mångfacetterat begrepp men kommer i denna uppsats syfta på en begreppsvärld där ett visst sätt att tänka är dominerande. Begreppet brukar definieras som en slags kommunikation som involverar olika specialkunskaper men här kommer det innebära en kommunikation som formar begreppsbildningen och sättet människor tänker på inom ett

² Lena Gemzöe, *Feminism- Bildas ismer*, Stockholm 2002, s. 99.

³ Gemzöe, s. 97.

⁴ Judith Butler, *Genustrubbel*, Göteborg 2007, s. 77.

visst område. Man kan alltså definiera det som en social struktur som formar människors tänkande.

1.3 Uppsatsens disposition

Inledningen innehåller en introduktion av uppsatsens innehåll, syfte och frågeställningar och ett begreppsavsnitt. I det andra kapitlet *bakgrund* kommer ett kort referat av verket och verkets bakgrund presenteras samt receptionen av verket i media, i form av recensioner och andra mediala uttalanden. I det tredje kapitlet kommer uppsatsens *metod* presenteras. I det efterföljande kapitlet *teori* presenteras den genusvetenskapliga teori som kommer användas i uppsatsen. I kapitel fem kommer själva analysen av verket att läggas fram. I det sjätte kapitlet presenteras en diskussion av analysen utifrån teorin och i det avslutande kapitlet framläggs slutsatserna för arbetet.

2. Bakgrund

I detta kapitel kommer jag att presentera en sammanfattning av verket, verkets bakgrund och en del av den kritik som *Fifty Shades of Grey* fått i svenska media.

2.1 Sammanfattning av verket

Fifty Shades of Grey handlar om den 22-åriga litteraturstudenten Anastasia Steele som lever ett ganska vanligt liv som student i Vancouver, Washington. Hon står inför att snart ta examen när hennes rumskamrat Katherine Kavanagh ber henne om tjänsten att göra en intervju för universitetets skoltidning i hennes ställe. Denna intervju ska hållas med miljardären och affärsmagnaten Christian Grey som är VD för och ägare av ett stort multinationellt företag, Grey Enterprises Holdings, Inc som är baserat i Seattle. Efter detta första möte inleder de en relation, som är Anastasias första någonsin och ska visa sig vara allt annat än vad hon förväntat sig. Christian Grey är nämligen inte intresserad av ett vanligt förhållande utan vill ha en BDSM-relation med henne. I denna relation ska han vara den dominante (dominant) och hon ska vara den undergivna, (submissive). Efter överläggningar kommer Steele fram till att hon ska pröva på Greys förslag och får samtidigt uppleva storslagna, exklusiva inslag från en miljardärs värld. Då hon under den hårda ytan tycker sig finna andra mjukare sidor av Grey, måste hon även anpassa sig till hans sexuella världsbild, som skiljer sig avsevärt från Steeles egna. Grey vill att hon ska skriva på ett kontrakt där riktlinjerna för deras förhållande fastställs, liknade ett affärskontrakt. Sedan tar berättelsen

fart och Anastasia försöker lära känna denne Grey, vilket visar sig vara svårare än hon beräknat.

2.2 Verkets läsare

Sedan *Fifty Shades of Grey* publicerades har den stora majoriteten läsare varit kvinnor över trettio år. Boken har på många håll omnämnts som ”mamma-porr” på grund av detta faktum. Anledningen till att verket har fått så stora kommersiella framgångar har det spekulerats kring i stor utsträckning i media. Den har gått om både *Harry Potter-serien* och *Twilight-serien* i sålda exemplar. Något definitivt svar varför har inte getts men många kritiker anser att detta beror på att verket tematiserar sexualitet på ett sätt som är klassiskt och klichéartat för denna typ av litteratur, vilket många då skulle attraheras av.

2.3 Recensioner

Bakgrunden till att jag valt att göra en genusanalys av *Fifty Shades of Grey* står att finna i den kritik som verket fått. Jag ska här gå igenom valda delar av det mottagande boken fått i media. Mycket av kritiken pekar på just det jag vill undersöka i uppsatsen, nämligen hur genus konstrueras i verket. I detta citat ser man hur Maria Sveland kritiserar verket för att skildra en ålderdomlig bild av våldsamt beteende hos män:

Och nu kräks jag lite i munnen över det sunkiga förlegade budskapet om att kvinnor kan ”rädda” våldsamma män genom att tålmodigt underordna sig. Ett välkänt tema som här förpackats om med lite piskor och bondage för att framstå som modernt. Själv längtar jag efter romanen om en excentrisk framgångsrik gråhårig kvinna vars 22-årige älskare genom sin villkorslösa kärlek, outtröttliga hushållsarbete och fantastiskt tillfredsställande sex till slut läker henne från hennes bittra manshat.⁵

Många av recensionerna tar upp problemet att kvinnan i romanen måste underkasta sig Christian Grey för att ha ett förhållande med honom. Detta blir problematiskt för att Anastasia har ett känslomässigt band till honom och detta liknar därför det klassiska mönstret av hur en misshandlad kvinna brukar betrakta att leva med en våldsam man. Ett citat visar detta:

Grey förkunnar att om Anastasia vill ha någon sorts förhållande med honom så måste hon underkasta sig hans sadistiska drifter. Han postar henne ett juridiskt högtravande slavinnekontrakt som upptar 11 av bokens sidor. Sadomasochism? Nej, Anastasia är ju inte masochist, hon är bara kär och mån om att vara till lags. Därtill tror hon sig kunna läka Greys

⁵ Maria Sveland, ”50 nyanser av våld” Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.mariasveland.se/aktuellt/50-nyanser-av-vald/> 2012-12-04

sargade själ. Nu börjar *Femtio nyanser av honom* utvecklas till den klassiska historien om kvinnomisshandel.⁶

Att Anastasia tar på sig rollen att ”rädda” Grey förstärker bilden av henne som naiv och oerfaren. Ur ett genusperspektiv är hur detta framställs problematiskt. En annan recension diskuterar att allt i förhållandet sker under mannens villkor och att Anastasia, fast hon är huvudperson, aldrig handlar som ett aktivt subjekt under hela boken, utan att hela hennes karaktär konstitueras av mannen. Detta är en spekulering om varför verket blivit en succé:

Romanens underliggande askungesaga spelar på en primitiv kvinnlig dröm, en som borde ha varit förpassad till soptippen för länge sedan: den om flickan som möter sin prins och får allt hon någonsin velat ha. Rikedom, trygghet, snygga kläder och en man som alla trånar efter. Än sedan om hon måste lyda honom och göra honom till viljes i allt? Jisses amalia, som Anastasia hade kunnat utbrista: lite måste en tjej ändå vara beredd att offra för att uppnå sina drömmars mål.⁷

Bakgrunden till varför verket är intressant för en analys grundas alltså, till viss del, i det mottagande den fått från feministiskt håll. Det stora utrymmet boken fick i media berodde dels på att den har slagit alla försäljningsrekord världen över och att det till mesta delen är kvinnor som läst romanen. Därför blev det för feministiska recensenter, också en angelägenhet att visa på hur verket innehåller föreställningar som inte borde vara aktuella 2012, i alla fall inte ur ett feministiskt perspektiv.

3. Metod

Detta kapitel redogör för vilken metod jag ska använda för att göra min analys av verket *Fifty Shades of Grey*. Det innehåller en redogörelse för valet av metod och hur jag gjort mitt urval av de textpassager jag valt att använda, samt en metoddiskussion där jag diskuterar metodens för och nackdelar.

3.1 Val av metod

Den metod jag valt för analysen är att göra en textanalys av innehållet i romanen med hjälp av olika genusteoretiska perspektiv. Jag kommer att välja ut textpassager som är relevanta för mina frågeställningar för att sedan applicera genusteori på dem. Fokus i framställningen

⁶ Helena Brors, ”Femtio nyanser av sadistvåld”, *Feministiskt perspektiv*. 2012-11-24 Hämtat från: <http://feministisktperspektiv.se/2012/11/24/femtio-nyanser-av-sadistvald/> 2012-12-05

⁷ Eva Andersson, ”Tafflig saga lockar läsare”, *Svenska Dagbladet* 2012-07-14 Hämtat från: http://www.svd.se/kultur/litteratur/tafflig-saga-lockar-lasare_7343896.svd 2012-12-05

kommer alltså ligga på själva texten då jag ska analysera hur olika genusstrukturer gör sig synliga i romanen. Genusperspektiv används för att på ett kritiskt sätt tolka texten för att undersöka hur vissa diskursiva formationer och föreställningar gör sig synliga i den.

Börjesson menar att ”studera diskurser och sociala konstruktioner innebär [...] att fundera över det som sägs, hur det sägs, och hur det annars skulle kunnat sägas”⁸ I denna uppsats ska jag inte göra någon regelrätt diskursanalys men metoden har många gemensamma beröringspunkter med den genusanalys jag ska utföra. Jag ska undersöka hur konstruktioner i samhället framträder i ett material, i detta fall hur representationer från samhället framträder i litteraturen, i form av sociala strukturer.

3.2 Urval

De utdrag jag kommer att välja ur romanen kommer ha direkt relevans för att besvara mina frågeställningar. Jag kommer alltså välja ut textpassager som exemplifierar de företeelser som jag vill undersöka i texten. Detta faller sig naturligt när syftet med uppsatsen är att göra en genusanalys av verket där den huvudsakliga metoden är att med hjälp av teorin undersöka hur föreställningar om kön och makt visar sig i texten. Då är det inte lämpligt att fokusera på andra aspekter i texten som kan vara relevanta för en annan typ av analys.

3.3 Metoddiskussion

Att närläsa texten har varit en bra metod för att urskilja explicita och implicita drag i romanen som kan tolkas ur ett genusperspektiv och att analysera texten med hjälp av den teori jag valt att använda i analysen. Teorin är ett sätt att upptäcka vilka sociala strukturer som visar sig i texten, vilket fungerar bra för att upptäcka och bekräfta, eller motbevisa de ursprungliga problemställningarna som är utgångspunkten för uppsatsen.

Det som kan vara mindre bra med en sådan metod är när man utgår från en viss teori i analysen koncentreras denna runt specificerade problemställningar och kan därför resultera i att framställningen blir ensidig och missar andra intressanta aspekter hos texten. Ekengren och Hinnfors menar dock att detta inte är ett så stort problem i en analys där teorin står i fokus för hur analysen kommer utforma sig, eftersom det just litteraturen i förhållande till teorin som är det intressanta i framställningen.⁹

⁸ Mats Börjesson, *Diskurser och konstruktioner*, Lund 2003, s. 20

⁹ Ann-Marie Ekengren, Jonas Hinnfors, *Uppsatshandbok*, Lund 2006, s. 47

4. Teori

I detta kapitel redogör jag för den teori jag kommer använda i analysen av verket.

4.1 Genussystem

Grundstenen i traditionellt genustänkande är att kvinnlighet och manlighet är något konstruerat, alltså samhällsligt skapat, och inte finns medfött i människans gener. Yvonne Hirdman menar att genustänkande är att se de byggstenar som bygger upp identiteterna *man* och *kvinn*.¹⁰ Detta för att kunna se de strukturer som ligger bakom könsmässiga förhållandena i samhället. Hirdman diskuterar tre olika genussystem som har olika syn på kvinnan. De tre systemen råder parallellt med varandra och uppträder för att förklara förhållandena mellan könen i samhället. Hirdman fokuserar på hur samhället ser på kvinnan i förhållande till mannen, som kallas för A.¹¹ Den första strukturen kallar Hirdman för A- icke A. I denna struktur definieras kvinnan utifrån att hon inte är en man, alltså ett Icke-A. Detta synsätt lämpar sig bäst för att ge historiska förklaringar till kvinnoförtrycket. De modeller som råder idag är de två andra systemen, de Hirdman kallar för A- a och A-B.¹² Modellen A- a bygger på ett ständigt jämförande mellan kvinnor och män. I denna modell är kvinna det lilla a:et, den lilla mannen. Kvinnan har i detta fall en möjlighet att sträva uppåt mot att vara stora A och den ambitiösa kvinnan bör göra detta för att förstärka intrycket av att hon är kompetent. Kvinnan ska alltså sträva uppåt till mannens nivå för att bli jämställd.

Den formel jag främst kommer fokusera på i denna uppsats är A-B formeln. Denna modell bygger på ett särhållande mellan mannen och kvinnan. Formeln bygger på motsatser och dikotomier som har biologiska förtecken. I detta system läggs alltså fokus på hur män och kvinnor skiljer sig åt. Hirdman menar att genus görs av särhållning, av skillnaden. A-B formeln betonar alltså det totalt åtskiljande och det särskiljande. Hon menar att män och kvinnor ofta framställs som två olika arter i denna formel.¹³

4.2 Feminism och BDSM

BDSM är en företeelse som baseras på sexuella situationer som handlar om rollspel. Pat Califia, amerikansk författare, har i artikeln *Feminism and Sadoomasochism*, utformat en grundläggande förklaring till vad BDSM i sexuella relationer är formade kring. Detta har

¹⁰ Yvonne Hirdman, *Genus - om det stabila föränderliga former*, Malmö, 2003

¹¹ Hirdman, s. 47

¹² Hirdman, s. 35

¹³ Hirdman, s. 36

relevans i denna uppsats för att materialet jag ska analysera tematiserar just sådana företeelser. Califia menar att samhället formar sexualiteten och att människan kan göra val omkring sitt sexuella beteende, men att den omgivande kulturen begränsar vår fantasiförmåga och därför också vad man kan besluta om.¹⁴ Detta kan liknas vid en diskurs. Califia menar också att sadomasochism inte ger uttryck för institutionaliserad orättvisa mer än vad heterosexuellt giftermål, lesbiska barer eller barer för homosexuella män gör. Under sadomasochistiska möten menar hon att deltagarna väljer en speciell roll utifrån vad som bäst ger uttryck för deras sexuella lustar. Om en viss roll inte passar en deltagare byter man bara roll till en som passar en.

Califia förklarar att många feminister förkastar S/M rollspel på grund av tron att de ger uttryck för verkliga förtryckande strukturer. Rollerna dominant och undergiven kan till exempel symbolisera maktförhållanden mellan män och kvinnor. Men Califia menar att uttrycka en fantasi inte är detsamma som att göra det i verkligheten.¹⁵

Sheila Jeffreys diskuterar också sadomasochism utifrån ett feministiskt perspektiv där hon analyserar hur rollerna som spelas ut i BDSM är byggda på schablonbilder av manligt och kvinnligt. Hon citerar John Stoltenberg som ser S/M som "the inevitable result of a 'social structure of male- over female domination.'" ¹⁶ Jeffreys menar vidare att även i homosexuella relationer mellan två män spelas sådana roller ut. Hon citerar Stoltenberg återigen som: "sees the top as embodying 'the cultural norm of male sexuality' and identifying with 'male- supremacist values and behaviour'" ¹⁷. Den dominante spelar alltså ut den roll som ofta förknippas som manlig, att vara den dominante. The "top" är i S/M sammanhang, oavsett kön, den dominante och ofta även sadisten i rollspelet. Att en sexuell "manlig" norm återskapas betyder nödvändigtvis inte att rollen behöver spelas av en man.

4.3 Poststrukturalistisk genusteori

Judith Butler är den främste företrädaren för den poststrukturalistiska genusteorin. Hennes teoribildning har en stark dekonstruktivistisk hållning. Hon menar att man måste bryta sönder de normer som existerar kring kvinnor och män. I feministiska diskurser menar Butler att

¹⁴ Pat Califia, "Feminism and Sadomasochism" i *Feminism and Sexuality* red. Stevi Jackson och Sue Scott, Edinburgh 1996, s. 233

¹⁵ Califia, s. 234

¹⁶ Sheila Jeffreys, "Sadomasochism" i *Feminism and Sexuality*, red. Stevi Jackson och Sue Scott, Edinburgh 1996, s. 243

¹⁷ Ibid

kvinnan automatiskt blir underordnad mannen. Därför måste man för att åstadkomma förändring alltså dekonstruera föreställningarna om hur en man och en kvinna ska vara. Butler menar att: ”om det visar sig att vi kan bestrida könets orubblighet, då är kanske detta som kallas ”kön” lika kulturellt konstruerat som genus; kanske har det rent av alltid varit genus, vilket skulle innebära att skillnaden mellan kön och genus visar sig inte vara någon skillnad alls.”¹⁸ Butler gör alltså ingen skillnad på kön och genus, vilket är grundläggande för hennes teori.

Butler menar också att skapandet av genus är performativt, alltså att vårt kön är något som vi själva agerar ut. Det är dock ingen handling som ageras ut av ett medvetet subjekt.¹⁹ Performativitet, menar Butler, ska inte förstås som en enskild eller avsiktlig handling utan som en upprepande praktik där diskursen producerar vissa effekter.²⁰ Hon menar alltså, vilket hon beskriver i *Bodies That Matter*, att kön inte är vad någon har eller en statisk beskrivning över vad någon är. Det är genom ”one of the norms by which the ’one’ becomes viable at all, that which qualifies a body for life within the domain of cultural intelligibility.”²¹ En människas sexualitet är enligt Butlers synsätt alltså en kulturell norm som styr över kroppens materialisering.²² Kroppars sociala handlingar bestäms på detta sätt, till viss del av diskursen inom vilken den verkar för att kunna fungera inom den kulturella sfären.

Butler frågar sig ”i vilken utsträckning konstituerar genusbildningens och genusdifferentieringen *reglerande praxis* identiteten, subjektets inre koherens och till och med personens självidentitet? I vilken utsträckning är ”identiteten” ett normativt ideal snarare än en beskrivbar erfarenhet?”²³ Hon menar vidare att ”begärets heterosexualisering förutsätter och utvecklar produktionen av distinkta och asymmetriska kontraster mellan ’maskulint’ och ’feminint’, fattade som expressiva egenskaper hos ’man’ och ’kvinna’”.²⁴ Om könet skapas performativt finns det heller ”inget ’vara’ bakom handlandet, verksamheten, tillblivandet. Den handlande är en tilldiktning till handlandet, handlandet självt är allt”²⁵ Handlandet är alltså centralt för produktionen av könsidentiteten.

¹⁸ Butler, *Genustrubbel*, s. 56.

¹⁹ Butler, s. 79.

²⁰ Judith Butler, *Bodies that matter*, New York 1993, s. 2.

²¹ Ibid.

²² Butler, *Bodies that matter*, s. 2 f.

²³ Butler, s. 68.

²⁴ Butler, s. 69.

²⁵ Ibid.

Hirdman förespråkar en mer traditionell feministisk genusforskning än Butler, vars teori går ut på att på ett bredare normkritiskt plan kritisera normer, eftersom teori som till exempel Hirdmans genusanalys, också utgår ifrån normer om hur män och kvinnor ska vara. Begreppen ”man” och ”kvinna”, menar Butler är begrepp som även de måste brytas ned eftersom det är endast då man kan bryta ned föreställningarna om hur kvinnor och män ska vara. Dock är de hierarkiska dikotomierna Hirdman nämner viktiga för att visa hur dessa medverkar till att skapa de polariserande rollerna som nämnts i relation till S/M men också hur dessa baseras på just en sådan uppdelning som hon menar finns mellan mannen och kvinnan. Butlers teoribildning om hur könet är performativt, alltså något vi agerar ut, är också jämförbara med denna tydliga rolluppdelning, eftersom dessa roller är tydligt påklädda, vilket kan liknas vid just hur Butler menar att kön skapas och reproduceras. De ageras ut.

5. Analys

I detta kapitel kommer jag presentera min analys av *Fifty Shades of Grey*. Jag har valt att strukturera analysen efter vissa aspekter som är viktiga inslag i verket och relevanta för en genusanalys.

5.1 Karaktärernas egenskaper

”Oh, I exercise control in all things, Miss Steele,” he says without a trace of humour in his eyes I look at him, and he holds my gaze steadily, impassive. My heartbeat quickens and my face flushes again.²⁶

Kontroll är en företeelse som ofta förknippas med makt. *Fifty Shades of Grey* gestaltar hur kontroll och makt kan utövas i en sexuell relation. I citatet ovan uttalar sig Christian Grey om hur han har ett behov av att kontrollera allt i sitt liv, underförstått även de partners han har. Protagonisten i romanen är Anastasia, en kvinna, men den verkliga huvudpersonen är egentligen denna man, Christian Grey, eftersom det är hans behov som står i fokus. Kvinnan är inte det styrande subjektet, utan ett objekt för den manliga karaktärens önskemål. Därför blir även den kvinnliga karaktären beroende av den manliga för att äga någon subjektivitet överhuvudtaget. I analysen av romanen går det alltså att uttyda tydliga genusmönster. Dels sådana som visar sig i relationen mellan Anastasia och Mr. Grey och dels sådana som visar sig i det typ av sex som skildras i boken. Det tydligaste och vanligast förekommande av genusmönstren, är det som bygger på dikotomier. Dessa är återgivna i schemat nedan:

²⁶ James, s. 10.

A- Grey	B- Anastasia
Sexuellt erfaren	Sexuellt oerfaren
Aktiv	Passiv
Dominant	Undergiven
Krävande	Självuppoftande
Multimiljardär	Fattig
Själsäker	Osäker
Subjekt	Objekt

I modellen ser man ett tydligt särskiljande mellan mannen och kvinnan. Grey är alltså A, mannen medan Anastasia är B, kvinnan. Det man också kan uttyda från detta är att det är klassiska stereotyper som förknippas med manligt och kvinnligt som synliggörs. Mannen, Grey är aktiv medan Anastasia är passiv. Grey är dominant medan och Anastasia är undergiven. Mannen är krävande medan kvinnan är självuppoftande och så vidare. Detta är exempel på egenskaper som är tydliga schablonbilder av det manliga gentemot kvinnliga. I genussystemet behärskar alltså mannen A, kvinnan B. Det kontrollbehov som Grey har i *Fifty Shades of Grey* kan ses som just en sådan struktur. Detta visar sig även i hur oerfaren Steele är jämfört med Grey. Hon är som ett oskrivet blad för den manliga karaktären att fylla i. B är alltså helt beroende av A. Därför har också mannen full kontroll över kvinnan, vilket dels visar sig i Anastasia Steeles passivitet. Passiviteten blir också ett resultat av bristen på kontroll:

Kiss me, damn it! I implore him, but I can't move. I'm paralyzed with a strange, unfamiliar need, completely captivated with him. I'm staring at Christian Grey's mouth, mesmerized, and he's looking down at me, his gaze hooded, his eyes darkening.²⁷

Här ser man den totala avsaknaden av kontroll hos kvinnan och bilden av den kontrollerade, tysta och starka mannen. Dessa egenskaper återges på ett tydligt sätt hos Anastasia Steele. Hon har inte upplevt någonting. Hon har ingen sexuell erfarenhet, hon har inte haft någon tidigare relation när hon träffar Christian Grey, hon ger dessutom efter för Greys alla önskningar. Detta eftersom hon inte har några egna önskningar.

²⁷ James, s. 49.

5.2 BDSM i verket

Genusmönstren som ovan nämnts är något som genomsyrar romanen men det som är mest intressant med verket, som jag snart ska komma in på, är hur sexualitet skildras i det. Som ovan nämnt är Christian Grey en karaktär som har intresse enbart för BDSM. Han har som sexuell preferens att vara ”the Dominant”, alltså den som dominerar den andra partnern i sexualakten. Detta involverar fysisk bestraffning men dessutom hot om våld, om den undergivne inte betar sig efter hans önskemål. De dikotomier som jag ovan nämnt finns alltså där delvis på grund av hur relationen är ordnad. Detta är en viktig aspekt för analysen eftersom ett stort tema i *Fifty Shades of Grey* är att skildra en kvinnas sexualitet men att detta inte sker alls på hennes egna villkor, eftersom hon inte har någon utvecklad sexualitet. De polariserade rollerna som nämnts medför ett särskiljande mellan kvinnor och män i de fall där mannen är överordnad och kvinnan underordnad, vilket är fallet i romanen.

Anastasia är aldrig en aktiv agent i varken de sexuella rollspelen eller utanför dessa. Det är sådana strukturer man drar till sin spets i BDSM-sammanhang. En social struktur som ger en människa total makt över en annan människa förstärks i en sexuell akt. I sådana sammanhang är det dock just bara i den sexuella akten som maktförhållandena förekommer, inte i övrigt. I verket framställs detta dock på ett väldigt ojämnt sätt eftersom Grey är en van BDSM utövare och Steele inte är det. Han aldrig haft ”vanligt” sex medan Steele aldrig haft sex överhuvudtaget. Grey tar sig därför för att ”träna” Steele. I en scen i verket diskuteras vilken träning som Steele ska genomgå: ”Well, to be truthful I have nothing to compare this to”. I snap at him. ’Did you wish to offer your commiserations?’ I ask too sweetly[...] ’No I wondered if we should continue your basic training.’”²⁸

Ordningen att den ena av dessa två karaktärer har väldigt stor sexuell erfarenhet, och den andra inte, skapar ett stort maktövertag för mannen. Eftersom han dessutom har rollen som den dominante i relationen försvinner genast intrycket av att konsensus råder i relationen. Att träna Steele i sexuella färdigheter som oralsex verkar inte heller stämma överens med bilden att rolldynamiken ska fungera på ett sätt som ger njutning åt både den undergivne och den dominerande partnern i relationen. ”’what sort of basic training do you have in mind?’” fortsätter diskussionen, ”well since you’re sore I thought we could stick to oral skills.”²⁹ Detta uttalande vilar på föreställningen att kvinnor alltid ska vara sexuellt mottagliga för att mannen ska tillfredsställas. Hennes kropp ska alltså användas som ett

²⁸ James, s. 128.

²⁹ James, s. 130.

medel för att tillfredsställa Grey, inte tvärtom. I det följande stycket visar Grey sin syn på hur förhållandet ska vara ordnat:

”You’re a sadist?” ”I’m a Dominant” His eyes are scorching grey, intense. ”What does that mean?”, I whisper. ”It means I want you to surrender yourself to me, in all things.”[...]”Why would I do that that?” ”To please me,”he whispers as he cocks his head to one side, and I can see a ghost of a smile. *Please him! He wants me to please him!* I think my mouth drops open. *Please Christian Grey!* And I realize, in that moment, that yes, that’s exactly what I want to do. I want him to be damn delighted with me. It’s a revelation. ”In very simple terms I want you to please me,”he says softly. His voice is hypnotic. ”How do I do that?” My mouth is dry, and I wish I had more wine. Okay I understand the pleasing bit, but I am puzzled by the soft-boudoir Elisabethan-torture setup[...]”I have rules, and I want you to comply with them.”³⁰

I citatet ser man hur Grey formar sin identitet kring att vara ”The dominant” och detta innebär att han vill ha en undergiven människa att dominera. Detta är i BDSM ett rollspel som förverkligas i sexuella aktiviteter. I själva rollspelsbegreppet ingår att man ska kunna avbryta och gå ur rollen. Men ”surrender yourself to me, in all things” verkar innebära något annat. Det innebär i det här fallet att Grey har total makt över Anastasia i alla aspekter av hennes liv. Detta ska ge *honom* njutning och tillfredställelse. Överenskommelsen verkar dock inte medföra att Steele kommer få ut någon sexuell njutning av detta, heller inte att hon kommer ha någon individuell frihet att ta egna beslut. Reglerna som Grey sätter upp ska alltid följas av henne, i syfte att få honom att njuta. Ju mer hon underkastar sig desto större tillfredställelse för mannen.

Om Anastasia följer denna överenskommelse kommer han belöna henne, om inte kommer hon att straffas. Detta liknar på många sätt en slags beteendekorrigerings, vilket också brukar spelas ut i BDSM-rollspel. Detta görs för att säkerställa underkastelsen hos den undergivne. Detta betyder för den delen inte att den dominerande äger den undergivne, det är bara en performativ roll som spelas ut. De egenskaper som kan förknippas med ”manlighet” och ”kvinnlighet” som nämndes ovan förstärks därför av denna maktordning. De spelas inte i *Fifty Shades of Grey*, de bildar ett handlingsmönster som är repetitiva. De ingår alltså i karaktärernas identiteter. Speciellt i Christian Greys. Därför ser han dem också som stabila naturliga identiteter.

5.3 Performativitet i verket

I *Fifty Shades of Grey* framställs den makt Grey ska äga över Anastasia Steele som något som även ska gälla i det verkliga livet. Då kan man säga att verket skildrar en representation

³⁰ James, s. 100 f.

av en maktstruktur där man kan äga någon annans kropp, och inte ett rollspel. Denna maktstruktur involverar disciplinering av kroppen föra att tjäna den överordnade, vilket visas i detta citat:

”They are for your benefit and my pleasure. If you follow these rules to my satisfaction, I shall reward you. If you don’t, I shall punish you, and you will learn[...]”So you’ll get your kicks by exerting your will over me?”[...]I will gain a great deal of pleasure, joy even, in your submission. The more you submit, the greater my joy- it’s a very simple equation.” ”Okay, and what do I get out of this?” He shrugs and looks almost apologetic. ”Me,”he says simply.”³¹

Grey vill få reglerna att framstå som att de är till förmån för Steele när de i själva verket bara tillfredsställer hans lustar. Grey har en läggning som baseras på att kontrollera allt och alla, i sitt arbetsliv och i sitt privatliv. Hans identitet baseras alltså på att vara dominant. Han ser Anastasias kropp som ett verktyg för honom att tillfredsställa sina behov. Som dominant har Grey gjort till sin vana att dominera även sin personal. Han utövar kontroll över alla aspekter i sin existens. Att Grey är multimiljardär och dominerar sina anställda på ett liknande sätt som han gör med sina partners ger uttryck för en syn på andra människor som varor. Hans synsätt kan därför vara ett resultat av en kapitalistisk diskurs som kommer till uttryck även i sexuella relationer. Det framställs i romanen som att dominans är en del av Greys väsen men underkastelse och masochism är inte en del av Anastasia Steeles föreställningsvärld, vilket bidrar till intrycket av att Grey vill säkerställa ett maktövertag i relationen. BDSM är som ovan nämnt ett rollspel men Greys roll som dominant visar sig också i andra situationer som inte är sexuella. Grey går alltså inte ur rollen som dominant. Performativt har Grey alltså bildat en identitet kring att vara överordnad.

Hur kan detta liknas vid hur performativt handlande skapar en könsidentitet? Människor binds via sina kön via en matris av tvingande funktioner som gör heterosexualitet till norm. På samma sätt framställs rolldikotomierna i ett sexuellt rollspel i *Fifty Shades of Grey*. De polariserade rollerna spelas inte bara, de formar ett handlingsmönster som reproducerar en identitet, på samma sätt som identiteterna man och kvinna formas i ett system av upprepande handlingar. På liknande sätt som en transvestit ”klär” på sig rollen som kvinna, klär man på sig rollen som dominant eller undergiven i ett sådant rollspel. Rollen som undergiven masochist är en roll som spelas ut lika som rollen som den dominerande spelar ut sin roll. Anastasia Steele har dock inte format sin existens runt en identitet som masochist. Hon är med andra ord ingen masochist, vilket måste sägas vara en performativt skapad

³¹ James, s. 100 f.

identitet, utan är bara en heterosexuell kvinna. Det är snarare så att Grey vill ”träna” henne till att forma en identitet som ”submissive”.

Detta skapar en asymmetrisk maktrelation dem emellan där mannen äger all makt över kvinnan. Steele har inte en jämställd position i förhållande till Grey. Hon betraktas mer som en ägodel: ”’See how good we are together?’ he murmurs ’If you give yourself to me, it will be so much better. Trust me, Anastasia, I can take you places you don’t even know exist.’”³² Att ge sig själv till Grey innebär att skriva under ett kontrakt som ger honom total makt över henne. Grey blir alltså sexuellt upphetsad av tanken på henne som en ägodel, något som brukar iscensättas i BDSM-situationer. Grey vill dock bokstavligt talat *äga* henne, att råda över allt i hennes liv. Detta speglar en normativ föreställning om kvinnan som objekt för mannens åtrå. Den tydliga uppdelningen mellan subjekt och objekt bildar alltså ytterligare en maktrelation som säkerställer Greys grepp om Anastasia. Subjektiviteten ligger aldrig hos kvinnan. Villkoren för hur deras förhållande ska utformas konstitueras i ett kontrakt som Grey yrkar på att Steele ska underteckna.

5.4 Kontraktet

Kontraktet Christian Grey vill få Anastasia Steele att skriva under innehåller vissa regler för hur deras förhållande ska vara utformat. Detta liknar på många sätt ett affärskontrakt. Det innehåller bestämmelser om hur hon ska bete sig och på vilket sätt hon ska underkasta sig honom. En del av detta kontrakt återges nedan:

Rules

Obedience:

The Submissive will obey any instructions given by the Dominant immediately without hesitation or reservation and in an expeditious manner. The Submissive will agree to any sexual activity deemed fit and pleasurable by the the Dominant excepting those activities that are outlined in the hard limits (Appendix 2). She will do so eagerly and without hesitation.

Sleep:

The Submissive will ensure she achieves a minimum of of seven hours sleep a night when she is not with the Dominant. ”

Steele tvekar att skriva under kontraktet under hela romanens händelseförlopp. När slutar ett sexuellt rollspel vara ett rollspel och går över till att bli en förtryckande maktstruktur där en man har full kontroll över en kvinna? Som citatet visar ger kontraktet Grey rätt att kontrollera Anastasia under sexuella aktiviteter och att hon utan reservation ska utföra dem.

Överenskommelsen inbegriper inte bara, som återges nedan, hur hon ska bete sig i Greys

³² James, s. 142 f.

närvaro utan också hur hon ska bete sig i hans frånvaro, för att passa hans önskemål.

Kontraktet liknar nästan ett äktenskapsförord:

Food:

The Submissive will eat regularly to maintain her health and wellbeing from a prescribed list of foods (Appendix 4). The Submissive will not snack between meals with the exception of fruit.

Clothes:

During the term, the Submissive will wear clothing only approved by the Dominant. The Dominant will provide a clothing budget for the Submissive, which the Submissive shall utilize. The Dominant shall accompany the Submissive to purchase clothing on ad hoc basis. If the the Dominant so requires, the Submissive shall wear during the Term any adornments the Dominant shall require, in the presence of the Dominant and any other time the Dominant deems fit.³³

Som stycket visar inbegriper inte reglerna endast att Steele ska vara kontrollerad under sessioner där karaktärerna har sex utan gäller också hennes matvanor, hennes klädval och dessutom hur hon ska träna, sköta sin hygien och hennes alkohol- och rökvanor. Hon tillåts inte heller att ha en relation med någon annan. Kontraktet innehåller också en varningstext: ”failure to comply with any of the above will result in immediate punishment, the nature of which shall be determined by the Dominant.”³⁴

Disciplin är en del som ingår i ekvationen BDSM vilket yttrar sig i fysisk bestraffning av den dominante. Detta är något som är ofta förekommande i romanen. Till exempel att Anastasia ”himlar med ögonen” är ett beteende som inte tolereras av Grey. Detta beteende vill Grey korrigeras bort genom att ”träna” henne att inte göra det genom fysisk bestraffning och hot om våld. Steeles medtycke till allt detta konstateras i samband med att hon undertecknar kontraktet. Den här överenskommelsen skulle ta bort nästan all individuell frihet för Steele. Dessutom har hon tidigare skrivit under en ”NDA”, alltså ett sekretessavtal som förbjuder henne att prata om de aktiviteter Grey och Steele ägnar sig åt. Steele går ifrån att inte ha någon sexuell erfarenhet till att gå in i ett förhållande där mannen är den ende hon kan diskutera frågor om hennes egen sexualitet med. Vilket han uppmanar henne att göra.

BDSM porträtteras alltså på ett sätt där Anastasia ska ge upp sin fria vilja och underkasta sig sin partner, något som inte vanligtvis förknippas med BDSM. Det handlar inte om att leva i ett ojämlikt förhållande där alla ens handlingar kritiseras och korrigeras. I en konversation i verket frågar Anastasia om hon kan tala om sex med sin rumskamrat Kate och Grey går med på detta under reservation. Dock så avslutas konversationen med: ”The sooner

³³ James, s. 105 f.

³⁴ James, s. 106.

I have your submission the better, and we can stop all this', he murmurs. 'Stop all what?' 'You, defying me.'"³⁵ I alla situationer där han inte har full kontroll över Steele blir han hotfull och nedstämd. Rollen inbegriper, som återges i en klausul i kontraktet att: "the Submissive accepts the Dominant as her master, in the understanding that she is now the property of the Dominant, to be dealt with as the Dominant pleases during the Term generally but specifically during the Allotted Times and any additional agreed allotted times"³⁶ Här syns en underliggande maktordning som bara gagnar den dominante. Detta är mycket att överväga för en person som, likt Anastasia, aldrig förr haft någon partner. Grey försöker upprepande gånger övertala Steele att gå med på överenskommelsen: "If you were my sub, you wouldn't have to think about this. It would be easy. His voice is soft, seductive. All those decisions- all the wearying thought processes behind them[...] You wouldn't have to worry of any of that detail. That's what I do as your Dom."³⁷ Detta är ytterligare ett exempel på Greys vilja att passivisera Steele. Han vill alltså förstärka hennes underlägsenhet genom att få henne att underteckna kontraktet. Makten över henne säkerställs på detta sätt med hjälp av makttekniker som ger mannen, Grey, kontroll över kvinnans kropp. Som Grey själv uttrycker det: "I like the control it gives me, Anastasia. I want you to behave in a particular way, and if you don't, I shall punish you, and you will learn to behave the way I desire."³⁸

Denna maktuppdelning ska säkerställas av kontraktet, vilket ger Grey rätt att behandla Anastasia efter sin vilja. Detta gäller i alla aspekter i hennes liv, som nämnt, inte bara de sexuella. Grey har en besatthet i att kontrollera henne, därför behövs kontraktet. Som en slags juridisk rätt till ett ojämlikt maktövertag i deras relation.

5.5 Sammanfattande analys

I analysen har jag utgått från teman som är viktiga för att undersöka hur *Fifty Shades of Grey* tematiserar BDSM på ett sätt som ur ett genusperspektiv blir uttryck för sociala konstruktioner av femininet och maskulinitet. Analysen har visat att karaktärerna baseras på tydliga könsstereotyper och hur det särskiljande mellan "manligt" och "kvinnligt" förstärks av det faktum att verket gestaltar tydliga uppdelade roller, som "dominant" och "submissive". Dessa roller baseras på karaktärsegenskaper som också kan ses som typiska genusmönster och som skapar en asymmetrisk maktfördelning, till exempel att mannen är subjekt och

³⁵ James, s. 150

³⁶ James, s. 169

³⁷ James, s. 224

³⁸ James, s. 287

kvinnan objekt, mannen är aktiv och kvinnan passiv. Detta framställs på ett sätt som inte bara kan ses som ett resultat av de polariserade rollerna utan även av föreställningen om kvinnor som undergivna och ständigt sexuellt mottagbara. Verket framställer också hur en man försöker passivisera en kvinna genom att göra ”henne till sin” och ta alla beslut åt kvinnan i hennes liv. Detta liknar snarare ett strukturellt förtryck än BDSM.

Det jag dessutom analyserat är hur den performativa aspekten av denna rollbesättning framträder i verket. Alltså hur ett handlande påverkar skapandet av en genusidentitet. Liknande fenomen påverkar skapandet av identiteten Dominant i verket. Denna identitet bär på många attribut som traditionellt skapats normativt, alltså som en del av en manlig könsidentitet. Det upprepande handlingsmönster som skapar denna identitet kan starkt förknippas med skapandet av genus. Detta syns också i Greys syn på hur den underkastade ska vara. I denna roll ingår ett visst beteendemönster som han tvångsmässigt försöker säkerställa genom ”disciplinering”. Faktumet att Grey vill korrigera Steeles beteende ger klara indikationer på att hans världsbild bygger på föreställningar som är starkt normativa. Han vill få henne att anpassa sig till hans normativa föreställningsvärld. Detta medför som nämnt det särskiljande som sker i verket mellan maskulint och feminint. Något som sker för att stabilisera det maktövertag Grey har över Anastasia, detta försöker han också göra med hjälp av kontraktet, vilket ger honom en obehindrad rätt till hennes kropp. De genuspräglade dikotomierna aktiv och passiv och subjekt och objekt är alltså något som kan sägas vara grundläggande för maktordningen som skildras i romanen.

6. Diskussion

I detta kapitel kommer jag att diskutera analysen av *Fifty Shades of Grey* utifrån den teori som presenterats i kapitel fyra. Diskussionen kommer utgå från aspekterna på genus och makt jag tagit upp i analysen med en mer teoretisk utgångspunkt för att styrka argumenten och för att relatera teorierna till varandra.

Det jag velat visa i undersökningen är hur fenomenet BDSM framställs i verket. Representationen av detta bidrar på ett sätt till hur föreställningar om kvinnor och män reproduceras i verket. De dikotomier som kan urskiljas vid en jämförelse av den manliga karaktärens egenskaper och den kvinnliga, reproducerar på ett tydligt sätt schablonbilder av könen. Detta formar också en hierarkisk uppdelning mellan dessa. Att tydliggöra motsatser mellan kvinnor och män menar Hirdman fungerar normativt, alltså att kvinnan ”bör” vara

olik mannen.³⁹ Det jag främst velat visa är hur dessa schablonbilder fungerar i den tydliga polariserade rolluppdelning som gestaltas i boken.

Som Jeffreys visar har teoretiker analyserat hur den dominante rollen i sadomasochistiska rollspel kan vara resultatet av en kulturell norm där män är överordnade kvinnor.⁴⁰ Detta är alltså en aktivitet där män förkroppsligar en kulturell norm där manlig sexualitet handlar om att dominera kvinnor. Som Califia också nämner kan rolluppdelningen symbolisera reella maktförhållanden men att detta bara är fantasier som uttrycks.⁴¹ Hon menar att det är skillnad på att fantisera i ett rollspel och att förverkliga dessa i samhället i stort. Hon menar vidare att "[a] sadomasochist is well aware that a role adopted during a scene is not appropriate during other interactions and that a fantasy role is not the sum of her total being."⁴² Detta visas med tydlighet inte vara fallet i *Fifty Shades of Grey* där denna fantasiroll övertar hela Greys existens och även hans krav på Anastasia.

Är då BDSM och dess typ av polariserande maktförhållanden ett symboliskt uttryck för patriarkal kultur? Är den tydligt genuspräglade maktordningen ett resultat av att verket gestaltar BDSM, eller beror det på att den gestaltar ett förhållande mellan en man och en kvinna. Förmodligen har båda dessa aspekter något att göra med hur detta framställs.

Men om *Fifty Shades of Grey* hade skildrat det motsatta förhållandet. Om Anastasia hade varit "the dominant" och Grey "the submissive", hade samma tydliga maktdimension kunnat urskiljas? En sådan rollfördelning är också väldigt vanligt förekommande i BDSM-rollspel, vilket Califia visar. Men handlar det då om att en kvinna antar en "maskulin" identitet? Skulle samma tydliga särskiljande mellan A och B förekommit om sådana förhållanden rådde? Frågan är alltså om kvinnor som dominerar män också är symboliskt för ett patriarkalt förtryck, då de spelar en "manlig" roll. Om man utgår från Butlers synsätt där "könen" är kulturellt konstruerade kategorier skulle man kunna säga att om Anastasia skulle ha haft alla de egenskaper som Grey har och motsatt förhållande skulle gälla också för Grey skulle Steele bli A och Grey bli B i genussystemet. Dock skulle denna maktstruktur vara möjlig att dekonstruera om dessa förhållanden gällde eftersom makten lättare skulle kunna förskjutas. Genussystemet vilar på föreställningen att könen är stabila och oföränderliga, inte kulturellt konstruerade. Vid ett rollbyte skulle alltså den polariserade uppdelningen mellan Anastasia och Grey tydliggöra att skillnaden baseras på ett agerande, ett rollspel, inte på att

³⁹ Hirdman, s. 43

⁴⁰ Jeffreys, s. 243

⁴¹ Califia, s. 232

⁴² Ibid.

maktordningen grundläggs i identifikationen med ett kön. Butler menar, som ovan nämnt, att man inte kan göra någon skillnad på kön och genus.⁴³ Enligt detta perspektiv, som tidigare nämnts, så är alltså könet endast en kulturell produktion av en persons upprepande handlingar. Butler tar, i *Gender Trouble*, till exempel upp de lesbiska *butch* och *femme*-identiteterna och menar att dessa bygger på en identifikation med det maskulina respektive det feminina⁴⁴ men att till exempel butchidentitetens identifikation med det maskulina inte innebär att ”lesbiskheten återinlemmas i det heterosexuella systemet”.⁴⁵ Butler menar att ”det är tydligt att denna inställning till genuspräglade lustutbyten medger en mycket större komplexitet, ty spelet med det maskulina och det feminina kan liksom omvändningen av förhållandet mellan bakgrund och figur ge upphov till synnerligen sammansatta luststrukturer”.⁴⁶

Det är en liknande struktur som Jeffreys syftar på när hon menar att rolluppdeleningen ”dominant” och ”undergiven” kan vara ett spel som symboliserar den manliga dominansen över kvinnan: ”for the genital male[...]eroticised violence against women results in male sexual identity reification.”⁴⁷ Enligt Butler ska man dock inte se *butch* och *femmes* som efterbildningar av aktörer i ”det heterosexuella utbytet”.⁴⁸ Själva idén med naturliga eller ursprungliga identiteter ifrågasätts alltså av ett tydliggörande av att dessa identiteter är konstruerade. Man kan som lesbisk femme ”framkalla den heterosexuella scenen men i samma ögonblick förskjuta den”. Den naturliga identiteten existerar alltså inte enligt Butler. Om en könsidentitet är skapad genom performativa, upprepade handlingar, kan kroppars sociala handlingar inom den kulturella sfären också upphäva ”det intryck av verklighet som de själva har givit kategorin.”⁴⁹

Enligt detta synsätt bör alltså de identiteter som uppbygger en könskategori på samma sätt som de identiteter som spelas ut i BDSM- rollspel kunna upphävas. Att anta att ett utspelande av roller som dominant och undergiven är förknippat med maskulina och feminina egenskaper är kanske alltså att förutsätta en heteronormativ föreställning om att dominans är ett maskulint attribut. Alltså att den manliga dominansen över kvinnor är naturligt fastlagd.

⁴³ Butler, s. 56

⁴⁴ Butler, s.198

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Jeffreys, s 243. Stoltenberg citerad.

⁴⁸ Butler, s.198f.

⁴⁹ Ibid.

Ger då *Fifty Shades of Grey* en bild av ett patriarkalt förtryck över en kvinna eller bygger detta förtryck bara på ett rollspel? Det som blir tydligt är i alla fall att det maktövertag som Grey har över Anastasia grundas i genuspräglade föreställningar om kön. Annars skulle förmodligen inte särskillnaden mellan kvinna och man existera i samma utsträckning i romanen. Det tydliggörs också att identiteten ”dominant”, som kan sägas vara en stabil fastlagd identitet hos Grey, visar på att hans dominans grundar sig i ett maskulint ideal. Detta eftersom hans identifikation med den rollen inte kan brytas, vilket har klargjorts att det i BDSM- relationer kan. Ett rollspel kan brytas, en föreställd etablerad identitet kan inte det. Denna föreställning etableras i själva verket bara av ett performativt mönster som skapar ett fiktivt maskulint kön. Man kan alltså säga att om ”man” och ”kvinna” är kulturellt konstruerade kategorier, fungerar erotiska fantasier som spelas ut och är underbyggda och grundade i maktrelationer mellan män och kvinnor som en reproducerande kraft som skapar föreställningar om kön. De roller som spelas behöver dock inte vara stabila, de grundas bara i identifikationen med vissa egenskaper. Därför behöver heller inte dessa roller följa ett heteronormativt ideal, de kan fungera som en förskjutning i maktrelationerna på samma sätt som Butler menar att en identitet kan göra. Man kan likna det vid att maskera sig till kvinna eller man. Masken är också den framträdande identiteten som konstituerar rollen som dominant eller undergiven.

Att *Fifty Shades of Grey* skildrar ett förhållande mellan två människor där den manliga karaktären är dominerande i alla aspekter av deras relation ger av denna diskussion alltså intrycket av att en patriarkal dominans råder i romanen. De fiktiva rollerna som dominant och undergiven fungerar alltså *inte* som en maskering där man identifierar sig med en viss roll, men kan ”kliva ur” rollen när som helst. De bygger snarare på en maktstruktur där skillnaden mellan över- och underordnad blir till en stabil enhet. Som analysen visat finns det många inslag från romanen som stödjer dessa påståenden.

7. Slutsatser

Syftet med min uppsats har varit att analysera *Fifty Shades of Grey* ur olika genusperspektiv för att ta reda på hur verket skildrar kvinnlig sexualitet, samt att undersöka hur olika aspekter på genus och makt syns i romanen. Dessutom hur BDSM framställs för att undersöka om maktordningen mellan kvinnor och män påverkas av detta tema.

I arbetet har det blivit tydligt att verket innehåller många aspekter som tydligt ger uttryck på explicita genuskonstruktioner. Verket har lästs av merparten kvinnor vilket

framgått i kritiken av den och därför gick jag in i undersökningen av romanen med tron att den skulle innehålla erotiska inslag som kunde vara intressanta att analysera ur ett genusperspektiv för att se om kvinnlig sexualitet framställs på ett subjektivt och aktivt sätt. Detta visade sig inte vara fallet, vilket framgår av analysen. Romanen skildrar snarare en man och en kvinnas relation där allt sker på mannens villkor. De slutsatser som kan dras av analysen är att föreställningar om kvinnligt och manligt genomsyrar verket. Att det finns ett särskiljande mellan kvinnan och mannen kan ses i boken, vilket yttrar sig i form av dikotomier som är klassiskt stereotypa och att framställningen av fenomenet BDSM förstärker intrycket av detta. De polariserade roller BDSM innebär, medför vissa egenskaper som i romanen baseras på normativa föreställningar om könen. Detta är, som jag försökt visa, inget resultat av att BDSM är ett tema i romanen, snarare av hur BDSM framställs. BDSM kan på sätt och vis ses som ett sätt att dekonstruera sådana föreställningar eftersom en slags normförskjutning möjliggörs i och med de instabila och föränderliga rollerna. Detta är dock inte något som syns i verket.

Den performativa aspekten på BDSM är alltså något jag också tagit fasta på i denna uppsats. Den tydliga maktfördelning som sker i sådana sexuella interaktioner är något som är performativt. Det är något som ageras ut för att väcka sexuell lust hos de båda parterna. I *Fifty Shades of Grey* kan man konstatera att identifikationen med rollen som dominant hos Christian Grey är avgörande för hela hans existens. Hur formandet av Greys identitet då är tydligt performativt kan man med säkerhet konstatera. Detta syns i hur han inte kan släppa denna roll. Han *är* Dominant på samma sätt som han *är* man. Detta betraktas inte som något påklätt utan som en del av honom som är oföränderlig, vilket förklarar det försök Anastasia gör att ”föra honom tillbaka till ljuset”.

I uppsatsen har också undersökts hur makt gestaltas i verket. Makten som Grey har över Anastasia uttrycks på många sätt i romanen. De viktigaste av dessa aspekter som visas i romanen har analyserats i uppsatsen. Till exempel hur Grey försöker upprätthålla maktordningen genom passiviseringen av Steele. Hur han vill säkerställa denna genom ett kontrakt. Det viktiga med analysen av denna maktrelation var att visa att den grundar sig i en normativ världsbild. Hur normer reproduceras, genom upprepande handlingar och hur detta kommer till uttryck i verket. Detta visar sig genom de maktmedel som gestaltas såväl som i hur karaktäregenskaperna porträtteras i romanen. Eftersom man kan se en tydlig skillnad i vilken karaktär som är subjekt och vilken som är objekt, vilken som är aktiv och vilken som är passiv.

Dessa uppdelningar i köns kategorier följer det genusmönster som presenterats i uppsatsen till punkt och pricka. BDSM har med makt att göra, men bara spelad makt som kan förskjutas och organiseras på sätt som är avvikande från normen. Detta borde betyda att makten inte är en verklig företeelse, men uppenbarligen övergår fiktiva handlingar ibland till att utgöra en persons hela identitet, såsom med Grey. Detta bör också kunna vara ett argument om att formandet av en sexualitet handlar om upprepade val, det handlar dock till viss del om hur maktrelationer påverkar dessa val. Som Butler nämner: ”Makten kan alltså varken upphävas eller avfärdas, endast flyttas om.”⁵⁰ Detta verkar vara insikter som Christian Grey inte har tagit till sig eftersom hans föreställningsvärld, trots hans avvikande sexualitet, verkar vara baserad på extremt normativa ideal. Så på frågeställningen om *Fifty Shades of Grey* bör betraktas som feministisk litteratur eller inte så är nog svaret, hur man än vrider och vänder på det att, nej det bör den inte.

⁵⁰ Butler, s. 199

Källförteckning

Tryckt material:

Andersson, Eva, ”Tafflig saga lockar läsare”, *Svenska Dagbladet* 2012-07-14 Hämtat från: http://www.svd.se/kultur/litteratur/tafflig-saga-lockar-lasare_7343896.svd 2012-12-05

Brors, Helena, ”Femtio nyanser av sadistvåld”, *Feministiskt perspektiv*. 2012-11-24 Hämtat från: <http://feministisktperspektiv.se/2012/11/24/femtio-nyanser-av-sadistvald/> 2012-12-05

Butler, Judith *Genustrubbel* (orig. titel *Gender Trouble*) övers. Susanne Almquist Daidalos, Göteborg 2007

Butler, Judith, *Bodies that matter*, Routledge, London 1993

Börjesson, Mats, *Diskurser och konstruktioner*, Studentlitteratur, Lund 2003

Califa, Pat, ”Feminism and Sadomasochism” i *Feminism and Sexuality* red. Stevi Jackson och Sue Scott, Edinburgh University Press, Edinburgh 1996

Ekengren, Ann-Marie, Hinnfors, Jonas, *Uppsatshandbok*, Studentlitteratur, Lund 2006

Gemzöe, Lena *Feminism- Bildas ismer*, Bilda Förlag Stockholm 2002

Hirdman, Yvonne, *Genus - om det stabilas föränderliga former*, Liber, Malmö 2003

James, E. L *Fifty Shades of Grey*, Arrow Books, London 2012

Jeffreys, Sheila ”Sadomasochism” i *Feminism and Sexuality*, red. Stevi Jackson och Sue Scott, Edinburgh University Press, Edinburgh 1996

Sveland, Maria ”50 nyanser av våld” Publiceringsdatum ej angivet. Hämtat från <http://www.mariasveland.se/aktuellt/50-nyanser-av-vald/> 2012-12-04

